

**Онлайн-платформалар және онлайн-жарнама туралы», «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне онлайн платформалар және онлайн-жарнама мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы», «Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексіне онлайн-платформалар және онлайн-жарнама мәселелері бойынша толықтырулар енгізу туралы»
Қазақстан Республикасы Заңдарының жобалары бойынша
САРАПТАМАЛЫҚ ҚОРЫТЫНДЫ**

«Онлайн-жарнама және онлайн-платформалар туралы» Қазақстан Республикасы Заңының жобасын, сондай-ақ олармен байланысты Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне онлайн-платформалар мен онлайн-жарнама мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы және Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексіне онлайн-платформалар мен онлайн-платформалар, онлайн жарнамалар мәселелері бойынша толықтырулар енгізу туралы заңдардың жобаларын қарап, мынаны хабарлаймыз.

Қазақстан Республикасы заңдарының жоғарыда аталған жобаларының (бұдан әрі – заң жобалары немесе заң жобасы қандай да бір контексте), сондай-ақ әзірлеушілер қоса берген түсіндірме жазбалар мен өзге де материалдарды зерделеу, шетелдік тәжірибені және онлайн-жарнама және онлайн-платформалар саласындағы қатынастарды реттеуді доктриналық қамтамасыз етуді зерделеу заң жобаларының бірқатар кемшіліктері, оның ішінде ұйымдастырушылық, тұжырымдамалық және құқықтық сипаттағы кемшіліктері бар екенін көрсетеді.

Осыған байланысты жоғарыда аталған проблемалық мәселелер бойынша өз ескертулері мен ұсыныстарын айту қажет деп санаймыз.

1. Ұйымдастырушылық сипаттағы мәселелер

Қаралып отырған заң жобасын Мемлекет басшысының 2022 жылғы 16 наурыздағы «Жаңа Қазақстан: жаңару мен жаңғыру жолы» атты Қазақстан халқына Жолдауында берген «Медиасфера туралы заңнаманы қайта қарау» туралы тапсырмасын іске асыру мақсатында Қазақстан Республикасы Парламенті депутаттарының тобы әзірледі.

Алайда, осы тапсырманы орындау мақсатында Үкімет «**Масс-медиа туралы**» Заң жобасы әзірленді.

(Қазақстан Республикасы Президентінің 2022 жылғы 29 наурыздағы № 847 Жарлығымен бекітілген Мемлекет басшысының 2022 жылғы 16 наурыздағы «Жаңа Қазақстан: жаңару мен жаңғыру жолы» Қазақстан халқына Жолдауын, Қазақстан Республикасы Үкіметінің 29 жылғы қаулысымен бекітілген Қазақстан Республикасы Үкіметінің заң жобалау жұмыстары жоспарының 2023 жылға арналған 4-1-тармағын іске асыру жөніндегі Жалпыұлттық іс-шаралар жоспарының 22-тармағы 2022 жылғы желтоқсан № 1092).

Сонымен қатар, Үкімет (Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі) Заң жобасын әзірледі, ол қаралып жатқан заң жобасымен бірдей атауға ие. Мәселен, 2023 жылғы 5 сәуірде ҚР Ақпарат және қоғамдық даму министрлігінің интернет-ресурсында осы министрліктің «Ашық НҚА» порталында **«Интернет-жарнама және онлайн-платформалар туралы» Қазақстан Республикасы Заңының жобасына реттеуші саясаттың консультативтік құжатының** жобасы жарияланғаны туралы «Хабардар ету» орналастырылды.

Барлық мүдделі тұлғаларға «Заңның реттеуші саясатының консультативтік құжатының жобасына белсенді қатысуға және өз ұсыныстарын ұсынуға» сілтеме бойынша: <https://legalacts.egov.kz/npa/view?id=14463371> (сілтеме қазіргі уақытта жұмыс істемейді).

2023 жылғы 4 мамырға реттеуші саясаттың консультативтік құжаты бойынша «онлайн-форматта көпшілік тыңдаулар» өткізу жарияланды. Онда Қазақстан Республикасы Үкіметінің заң шығару жұмысының қағидаларына сәйкес заң жобалау қызметі мәселелері жөніндегі ведомствоаралық комиссия консультативтік құжаттың жобасын мақұлдағаннан кейін **заң жобасын әзірлеу жөніндегі жұмыс тобы құрылатыны көрсетіледі**. ҚР АҚДМ-нің бұл «хабардар етуін» көптеген қазақстандық бұқаралық ақпарат құралдары, соның ішінде желілік ақпарат құралдары таратқан.

Қарастырылып отырған заң жобасы АҚДМ әзірлеуі жарияланған аттас заң жобасына қалай сәйкес келетіні белгісіз.

Осы кезеңде депутаттар мен Үкіметтің заңнамалық бастамасының бәсекелестігін жою мақсатында осы ұйымдастыру мәселесін реттеу немесе олардың арасындағы тұжырымдамалық айырмашылықтар жағдайында әрбір заң жобасын реттеу нысанасын айқындау қажет деп санаймыз. Әйтпесе, мұндай келіспеушілік белгілі бір салдарға әкелуі мүмкін, өйткені заң жобасы халықтың көп бөлігінің, соның ішінде азаматтық қоғамның әлеуметтік белсенді өкілдерінің мүдделерін қозғайды. Сондықтан заң шығару процесіндегі мұндай өзгерістер маңызды мәселелерді кеңінен талқылаудан аулақ болу және теріс қоғамдық резонанс тудыру әрекеті ретінде қабылдануы мүмкін.

2. Тұжырымдамалық сипаттағы сұрақтар

2.1. Заң жобасы **Қазақстан Республикасы Конституциясының 61-бабының 3-тармағында** және құқықтық актілер туралы Заңның 1-бабының 5) тармақшасында **белгіленген өлшемдерге сәйкес келуге тиіс** екенін атап өту маңызды деп санаймыз. Заңдар «аса маңызды қоғамдық қатынастарды» реттеуге, қатаң белгіленген мәселелер шеңбері бойынша (жеке және заңды тұлғалардың құқықтары, міндеттері жауапкершілігі, мемлекеттік органдардың негізгі функциялары, меншік, қорғаныс және қауіпсіздік және т.б.) «іргелі қағидаттар мен нормаларды» белгілеуге тиіс. Қаралған заң жобасын талдау ол реттейтін қатынастарды «аса маңызды қоғамдық

қатынастарға», ал заң жобасының нормаларын» 61-баптың 3-тармағының талаптарына сүйене отырып, негізгі қағидаттар мен нормаларға» біржақты жатқызуға мүмкіндік бермейді.

2.2. Сондай-ақ, Қазақстанда заңнама жүйесін құрудың салалық қағидаты қабылданғанын атап өткен жөн. Заңдар, әдетте, қоғамдық қатынастардың біртекті немесе байланысты түрлерін реттейді.

Салалық қағидат, мысалы, Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2019 жылғы 11 сәуірдегі № 190 қаулысымен мақұлданған Қазақстан Республикасы заңнамасының салаларын жіктеуде бекітілген.

Осындай жіктеуге сүйене отырып, «онлайн-платформалар саласындағы қатынастар» іс жүзінде «ақпараттық-цифрлық заңнаманы», атап айтқанда «Ақпараттандыру туралы» Заңды реттеу тақырыбына жатады. «Жарнама саласындағы қатынастарға» келетін болсақ, Қазақстанда «Жарнама туралы» 2003 жылғы 19 желтоқсандағы № 508-ІІ Қазақстан Республикасының Заңы бар.

Бұл заң, атап айтқанда, жарнаманы орналастыру орны мен тәсіліне байланысты жарнамалық қатынастардың ерекшеліктерін – теле-және радиоарналарда, мерзімді баспа басылымдарында, көлік құралдарында, сыртқы (көрнекі) жарнамада, сондай-ақ белгілі бір тауарлар топтарының жарнамалық ерекшеліктерін және т.б. реттейді.

Қаралған заң жобасында оның тақырыбы, бір жағынан, қоғамдық қатынастардың гетерогенді топтарын біріктіретінін атап өтуге болады (онлайн платформаларды пайдалану саласындағы қатынастар және онлайн жарнама саласындағы қатынастар), ал екінші жағынан, біртекті қоғамдық қатынастарды бөліседі (онлайн жарнама саласындағы қатынастар жарнама саласындағы басқа қатынастардан алшақтайды, ал онлайн-платформалар саласындағы қатынастар-ақпараттандыру жөніндегі өзге қатынастардан).

Шетелдік тәжірибені зерделеу «онлайн-жарнаманы» реттеу жарнама туралы жалпы заңнама шеңберінде жүргізілетінін көрсетеді. Мәселен, Ресей Федерациясының 2021 жылғы 2 шілдедегі № 347-ФЗ «Жарнама туралы «федералды заңға өзгерістер енгізу туралы» Жарнама туралы заң «Интернет «ақпараттық-телекоммуникациялық желісіндегі жарнама» жаңа 18.1-баппен толықтырылды.

17 тармақтан тұратын бұл бап интернеттегі жарнамаға қатысты адамдардың құқықтары мен міндеттерін, мемлекеттік органның функциялары мен өкілеттіктерін, ұйымдастырушылық және техникалық шараларды, есептер мен басқа да ақпараттарды ұсыну көлемі мен тәртібін және т.б. регламенттейді. «жарнамалық деректер операторы» ұғымы енгізіледі, оның бір жағынан жарнама берушілермен, жарнама таратушылармен және жарнама жүйелерінің операторларымен, екінші жағынан уәкілетті мемлекеттік органмен қарым – қатынасы реттеледі. «Жарнама туралы» Федералдық заңына осыған байланысты бірқатар басқа өзгерістер мен толықтырулар енгізіледі.

Қарастырылып отырған заң жобасында онлайн жарнама туралы Заңның Жарнама туралы жалпы заңға қалай сәйкес келетіні белгісіз.

Жарнамаға қатысты заң жобасы 17-баптың «онлайн-жарнамаға қойылатын жалпы талаптар» анықтамалық нормасымен шектелетіні назар аудартады. Бұл мақалада «онлайн-жарнаманы өндіру, орналастыру және тарату **«Жарнама туралы» Қазақстан Республикасы Заңының талаптарына сәйкес жүзеге асырылады.** Алайда, бір мезгілде «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне онлайн-платформалар және онлайн-жарнама мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Заң жобасы енгізіледі. Бұл жобамен «Жарнама туралы» Заңның 2-бабының 2-тармағында «Жарнама туралы» Заң **«Онлайн-платформалар және онлайн-жарнама туралы» Қазақстан Республикасының Заңымен реттелетін құқықтық қатынастарға қолданылмайды** деп белгілеу ұсынылады. Бұл нормалар айқын қарама-қайшылықта екені анық.

2.3. Заңнаманы жетілдіру, оның ішінде оны кодификациялау және шоғырландыру жолымен жүргізілуі тиіс, бұл қайталанатын нормалардан арылуға, біртекті қоғамдық қатынастарды реттеудің бірыңғай тәсілдерін әзірлеуге, нормативтік құқықтық актілер мен жалпы нормативтік материалдың санын азайтуға әкеледі.

Атап айтқанда, ақпараттық-цифрлық қатынастарды реттеуге келетін болсақ, Қазақстан Республикасы Президентінің 2021 жылғы 15 қазандағы № 674 Жарлығымен бекітілген Қазақстан Республикасының 2030 жылға дейінгі құқықтық саясат Тұжырымдамасының 4.13-тармағы **«халықаралық тәжірибені ескере отырып, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар, байланыс, өңдеу саласындағы заңнаманы кодификациялау қажеттілігі** пысықталатын болады автоматтандыру, ақпараттық қауіпсіздік, Машиналық оқыту және жасанды интеллект, дербес деректер субъектілерінің құқықтарын қорғау.

Қазіргі уақытта Қазақстан Республикасының Цифрлық кодексін әзірлеу жүргізілуде. Ақпараттық-цифрлық қатынастарды құқықтық реттеудің кейбір аспектілері осы Кодексте көрініс табуы мүмкін.

Онлайн-платформаларға қатысты көптеген ережелер «Ақпараттандыру туралы» заңға тура бір жыл бұрын – «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне бала құқықтарын қорғау, білім беру, Ақпарат және ақпараттандыру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2022 жылғы 3 мамырдағы № 118-VII Заңымен енгізілгенін атап өткен жөн. Енді – «ілеспе заң жобасы» - оларды «Ақпараттандыру туралы» заңнан алып тастау ұсынылады. Мұндай тәсілдің кодификациялау қағидатына, оның ішінде Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығымен айқындалған құқықтық саясаттың нақты бағытына қалай сәйкес келетіні белгісіз.

2.4. Ең бастысы, қаралған заң жобасы олар шешуі тиіс міндеттерді шешпейді.

Мәселен, Қазақстан Республикасы Президентінің 2023 жылғы 20 наурыздағы № 145 Жарлығымен бекітілген Қазақстан Республикасының Ақпараттық доктринасының ережелерін негізге ала отырып, мемлекеттік ақпараттық саясатта **«медиафераның жаңа субъектілері (интернет-**

платформалар, әлеуметтік желілер, әсер етушілер және т.б.) қызметінің ашықтығын қамтамасыз ететін заңнамалық шаралар қабылдау» қамтамасыз етілетін болады (3.3.1-тармақтың 10) тармақшасы).

Бұдан басқа, ақпараттық доктринада «отандық ақпараттық ортаны сыртқы деструктивті әсерден, азаматтардың құндылық-идеологиялық көзқарастарына теріс әсер ететін және ішкі саяси тұрақтылыққа қауіп төндіретін жалған ақпараттан қорғау жөнінде шаралар қабылдау», «ақпараттық кеңістікті сыртқы қауіптерден қорғаудың тиімді жүйесін» құру және т.б. міндеттер қойылады.

Заң жобасын жүйелі құқықтық талдау оның нормалары тек жоғарыда аталған ережелерге **ресми түрде** сәйкес келетіндігін көрсетеді.

Заң жобасының көптеген ережелерінде ешқандай құқықтық жаңалық жоқ, декларативті немесе анықтамалық болып табылады.

Тиісті мемлекеттік органдардың қоғамдық қатынастардың осы түрін реттеу саласындағы құзыреті де белгіленбеген, бұл қоғамдық қатынастардың осы саласын мемлекеттік реттеу мүмкіндіктерін айтарлықтай әлсіретеді.

Реттелетін қатынастардың объектілері мен субъектілерін, олардың құқықтарын, міндеттері мен жауапкершілігін анықтауда айқындық пен бірегейлік жоқ. Мысалы, көптеген жағдайларда «онлайн-платформалардың» міндеттері туралы айтылады, дегенмен интернет-ресурстар сияқты онлайн-платформалар кез-келген құқықтар мен міндеттердің субъектісі бола алмайды, кез-келген қатынастардың субъектісі бола алмайды. Заң жобасының көптеген баптарында біз «Қазақстан Республикасының азаматтары» туралы айтып отырмыз, дегенмен заң жобасының және нақты нормалардың мәні бойынша оларда қандай да бір азаматтықтың болуына немесе болмауына қарамастан «жеке тұлғалар» туралы айту керек.

Заңнаманың талаптарын бұзатын, мемлекеттің, қоғамның және азаматтардың құқықтары мен мүдделеріне қауіп төндіретін ақпаратты жариялаудан және таратудан, қауіпті ақпараттық әсерден қорғау шаралары нақты тұжырымдалмаған. Сонымен қатар, заң жобасында ақпаратқа қатысты бірнеше ұғымдар бар, мысалы, «дұрыс емес ақпарат», «заңсыз мазмұн», «заңсыз және зиянды мазмұн», «заңнаманы бұзатын мазмұн» және осы ұғымдардың көпшілігінің мазмұны ашылмайды немесе дерексіз және жалпы түрде беріледі және т.б. Заң жобасында, мысалы, онлайн-платформада ақпаратты таратуды тоқтата тұру мүмкіндігі көзделеді, алайда, тоқтата тұру қай мерзімге жүргізілетіні, уәкілетті органның ұйғарымы қандай тәртіппен шығарылатыны және т.б. туралы ештеңе айтылмайды.

Онлайн платформа және онлайн жарнама саласындағы жеке заң жобасының қажеттілігіне қатысты.

Жоғарыда айтылғандай, жоба екі бөлімнен тұрады. Бірінші бөлім онлайн-платформалардың қызметін реттейді, екінші бөлім – онлайн-жарнама саласындағы қатынастар. Сонымен қатар, онлайн-платформаларды реттеу мәселелерін ҚР «Ақпараттандыру туралы» Заңында жобадан тиісті нормалармен толықтыра отырып көрсетуге болады.

Екінші жағынан, онлайн-жарнаманы өндіруге және жариялауға қойылатын талаптар ҚР «Жарнама туралы» Заңымен реттелетіндіктен (жобаның 19-бабына сәйкес), жобадан онлайн-жарнама туралы мақалаларды «Жарнама туралы» ҚР Заңына көшіріп, оны «онлайн-жарнамаға қойылатын талаптар» деген 2-1-тараумен толықтыруға болады. Айтпақшы, Ресей Федерациясы «Жарнама туралы» Ресей Федерациясының Заңын бүкіл интернет-жарнаманы есепке алудың бірыңғай жүйесі туралы нормалармен толықтыра отырып, осындай жолмен жүрді.

Осылайша, жеке заңның орындылығы туралы мәселе ашық күйінде қалып отыр.

Онлайн-платформаларға қатысты міндеттер жүктеуге қатысты.

Жоба оларға мемлекеттік және басқа тілдерге аудару мүмкіндіктерін ұсыну бойынша талаптарды (жобаның 5-бабы), жыл сайынғы есепті жариялау және қоғамдық консультацияларды ұйымдастыру жөніндегі талаптарды (жобаның 13-бабы), жарнаманы таңбалау жөніндегі талаптарды (жобаның 22-бабы), қауіпсіз қоймалардың болуы және оларда жыл бойы жарнамалық контентті сақтау жөніндегі талаптарды көздейді (жобаның 23-бабы). Мұндай талаптар, біздің ойымызша, декларативті болып көрінеді, өйткені шетелдік онлайн-платформалар өздерінің жаһандық және ықпалды жағдайына байланысты бұл талаптарды өз қалауы бойынша орындай алады немесе орындай алмайды. Алайда, нормативтік құқықтық актіде декларативті нормалар болмауы керек.

Профилактикалық бақылауға қатысты.

Жоба қоғамдық беттердің модераторлары мен онлайн-жарнама таратушыларына профилактикалық бақылауды енгізуді көздейді (6-бап). Сұрақ туындайды-егер бақылау субъектісі профилактикалық бақылау нәтижелері бойынша анықталған бұзушылықтарды жою туралы ұсынымдарды орындамаса, уәкілетті орган келесі қадамдарды қандай?

Ұсыныстар

Әсер етушілердің (блогерлердің) қызметін мониторингтеудің тиімділігі мақсатында жарнамалық деректер операторларының (бұдан әрі – ҰӨҚ) қызметі бөлігінде Ресей Федерациясының тәжірибесін және оны болашақта Қазақстанда енгізу мүмкіндігін қарастыруды ұсынамыз. ҰӨҚ тұтынушыларға онлайн жарнаманың нақты орналастырылуын бақылауға мүмкіндік береді. Бірақ бұл үшін Қазақстанда жоқ Роскомнадзор сияқты барабар қызмет болуы қажет. Біздің ойымызша, Қазақстанның уәкілетті органының қолда бар әкімшілік-ұйымдастырушылық әлеуеті онлайн-платформалар мен онлайн-жарнаманың қызметіне толық бақылауды жүзеге асыруға мүмкіндік бермейді. Біздің ойымызша, онлайн-жарнаманы таңбалау талаптарының сақталуын бақылау механизмі ашылмаған.

Блогерлердің кірістерін бақылау мақсатында ҚР салық заңнамасында әсер етушілермен (блогерлермен) міндетті түрде толтыру үшін кірістер декларациясының жеке нысанын қарастыруды ұсынамыз. Осылайша, мысалы, жеке кәсіпкер ретінде тіркеле отырып, олар жеке декларацияны тапсыруы

керек және ондағы мәліметтерді ұсынбауға немесе бұрмалауға жауапты болады. Екінші жағынан, онлайн жарнамаларды таңбалау блогерлердің кіріс көзін бақылауға мүмкіндік береді. Мұның бәрі блогерлердің табысының ашықтығын қамтамасыз етуі керек.

Заң жобасының бірқатар нормалары заңдардың мазмұны мен ұсынылу тәсіліне, заң техникасына қойылатын талаптарға қайшы келеді.

Мұның бәрі, жалпы алғанда, тиімсіз ғана емес, «жұмыс істемейтін» Заңның қабылдану қаупін тудырады.

Заңның нақты нормаларына қатысты ескертулер төменде келтірілген.

3. Құқықтық сипаттағы мәселелер

1-бап бойынша.

1-бапта мақалада қолданылатын терминдердің мазмұны ашылады.

Заңда шетелдік және қарызға алынған сөздер негізсіз кеңінен қолданылады.

«Әсер етуші», «профайлинг», «құмар ойын», «жергілікті» және «мақсатты» онлайн жарнама сияқты глоссарийде ашылған көптеген терминдер мемлекеттік және орыс тілдеріндегі тиісті сөздерді қолдану арқылы білдірілуі мүмкін.

Бұл жағдайда кейбір ұқсас терминдер басқалар арқылы ашылады. Мысалы, **мақсатты онлайн жарнама** – мақсатты топтарға таратылатын жарнама, оларды анықтау профайлинг негізінде жүзеге асырылады». Ал **«профайлинг»** термині тек «мақсатты онлайн жарнама» терминін ашу үшін қолданылады.

Ұғымдық аппаратта (1-бап) «жарнамалық контент демеушісі» (б) т), «интернет-құмар ойындар» (8) т), Бірақ жоба мәтінінде қолданылмайды. Бұл ұғымдар жобадан шығарылуы керек. Сонымен қатар, біз тұжырымдамалық аппаратта жобаның 12-бабында қолданылатын «ұсыныс жүйелері» ұғымын анықтауды ұсынамыз.

Тұжырымдамалық аппаратта онлайн-платформалар мен онлайн-жарнама саласында реттеуді жүзеге асыратын «уәкілетті орган» ұғымына анықтама беріледі. Сонымен бірге, жоба мәтіні бойынша кейде» бұқаралық ақпарат құралдары саласындағы уәкілетті орган» қолданылады (9-баптың 4-тармағы және 6-тармағы). Бұл мәселені нақтылау қажет.

1) тармақша бойынша:

Заң жобасында «жалған ақпарат» ұғымы бар, ол «шындыққа сәйкес келмейтін ақпарат, оны таратудың мақсаты онлайн-платформаларды пайдаланушыларды адастыру болып табылады» деп түсініледі. Неліктен бұл анықтамаға объективті белгімен бірге (шындыққа сәйкес келмеуі) субъективті белгі – адастырудың мақсаты енгізілетіні түсініксіз. Бұл тәсілмен ақпаратты сенімсіз деп жіктеуді дәлелдеу мүмкін болмайды. Мәселен, мысалы, шындыққа сәйкес келмейтін ақпарат адастыру мақсатында емес,

пайдаланушының адал адасуы нәтижесінде жариялануы мүмкін. Сонымен қатар, егер ақпарат ақпаратты жасаған бірінші пайдаланушы үшін дұрыс болмаса, онда екінші және кейінгі пайдаланушылар үшін ол сенімді болып көрінуі мүмкін.

Негізінде, заңға «дұрыс емес ақпарат» ұғымын енгізудің мағынасы түсініксіз.

Бұл ұғым заң жобасының 15-бабында ғана қолданылады, ол пайдаланушыға жалған ақпаратты жоюды талап етуге және сотқа жүгінуге құқық береді, ал 16-бапта пайдаланушылардың «жалған ақпаратты таратпау» жалпы міндеті жарияланады.

Қолданыстағы заңнамада жалған ақпарат таратуға қарсы бағытталған бірқатар шаралар бар.

Қарастырылып отырған заң жобасында дұрыс емес ақпарат беру, егер бұл ақпарат белгілі бір қоғамдық қауіп – қатерге ұшыраса-мемлекет пен қоғамның мүдделеріне, азаматтардың құқықтары мен бостандықтарына және т.б. қауіп төндірсе ғана ақталады деп санаймыз.

Егер тұжырымдама жобада сақталса, біз оны тармақшада ұсынамыз.
1) «шындық» сөзі «объективті шындық пен фактілерге» деген сөздермен ауыстырылсын.

3) тармақшада «жария қоғамдастық» деп онлайн-платформаларды пайдаланушылардың белгісіз саны үшін ақпаратты орналастыратын онлайн-платформада пайдаланушы тіркеген бет түсініледі. Пайдаланушының парағын (және заң жобасында «бет» терминінің анықтамасы жоқ) "қауымдастық" деп атау негізсіз болып көрінеді.

9) тармақша бойынша

1-баптың 9) тармақшасы **әсер етушіні (блогерді)** – адамдардың белгісіз тобына бағытталған және өзінің және өзге де қоғамдық мақсаттарға қол жеткізуге бағытталған, оның ішінде қоғамда жекелеген пікірлердің қалыптасуына ықпалы бар онлайн-платформаларда ақпарат тарататын тұлға ретінде айқындайды.

Бұл бұлыңғыр, нақты емес анықтамаға, мысалы, өзінің интернет-ресурсында (яғни, заң терминологиясы бойынша онлайн-платформада) заңнамада талап етілетін қандай да бір ақпаратты орналастырған мемлекеттік орган, сондай-ақ тиісті интернет-ресурстарда жұмыс іздеу немесе қандай да бір затты сатып алу туралы хабарландыру орналастырған азамат кіруі мүмкін. Олардың барлығы жеке немесе басқа да қоғамдық мақсаттарға қол жеткізуге бағытталған белгісіз тұлғалар тобына бағытталған ақпаратты таратады. Яғни, заң жобасының мәні бойынша оларды «әсер етушілер (блогерлер)" деп тану керек.

Сонымен қатар, «өзіндік және **басқа да** қоғамдық мақсаттар» деген сөз заңды түрде дұрыс тұжырымдалмаған. Бұдан шығатыны, өз мақсаттары қоғамдық мақсаттардың бөлігі болып табылады.

Әсер етушіні жеке тұлға ретінде анықтау қажет. Сонымен қатар, «блогердің» айрықша ерекшелігі-оның «блогы» бар екендігі анық, бұл туралы заң жобасында айтылмаған.

Блогер-әсер етушінің басқа атақты әсер етушілерден, елшілерден, сарапшылардан ерекшелігі-олар блогты кәсіби қызметке қосымша емес, негізгі жұмыс түрі ретінде таңдады. Заң жобасында әсер етушінің (блогердің) нақты сипаттамаларының болмауы блогер мәртебесін құқықтық реттеудің бұлыңғырлығына әкеледі.

Әсер етуші субъектілердің (блогерлердің) ерекше санатын бөліп көрсету үшін заң жобасында екі міндетті шарт – «жазылушылар» (мысалы, 5000-нан астам) немесе «пайдаланушылар немесе «келушілер» **санын** белгілеу қажет деп санаймыз.

Екіншіден, әсер етушілердің ақпарат **тақырыбын**, мысалы, қоғамдық-саяси мәселелермен шектеніз.

Бұл тармақшада «таратушы» сөзі «жариялаушы» сөзімен ауыстырылсын, өйткені жобада таратуды да, орналастыруды да қамтитын «жариялау» ұғымы енгізіледі.

11) тармақша бойынша

Нативті онлайн-жарнама анықтамасы мүлдем белгісіз мағынаға ие.

«Аз хабарламасы бар», «өз кезегінде», «сол арқылы» және т.б. сияқты тіркестерге заңнама тілі тұрғысынан жол берілмейді. Сонымен қатар-сөйлемдер аяқталмаған сипатта болады. Сонымен, «процесті бұзбай...» - деген көсемшелік орамнан кейін нативті жарнаманың «бірігу» және «бұзбау» арқылы не істейтіні белгісіз.

Ең бастысы, заң жобасының мәтінінде «нативті жарнама» ұғымы қолданылмайды.

12) тармақша бойынша

«Орналастырылатын және (немесе) таратылатын» деген сөздерді «жарияланатын» деген сөзбен ауыстыруды ұсынамыз. «Арналған» деген сөз қазақ тіл мәтінінде өзгеріссіз қалады, «шақырылған» деген сөз «және шақырылған» деген сөздермен ауыстырылсын.

13) тармақша бойынша

Мына редакцияда жазуды ұсынамыз:

«13) онлайн-жарнама таратушы-онлайн-платформада онлайн-жарнама өндіруді және жариялауды жүзеге асыратын онлайн-платформаны пайдаланушы;»;

14) тармақша бойынша

1-баптың 14) тармақшасы «онлайн-платформа» базалық ұғымын «Пайдаланушының өзі жасаған дербес бет арқылы белгілерді және (немесе)

сигналдарды және (немесе) дауыстық ақпаратты орналастыру, қабылдау және (немесе) беру арқылы ақпаратты таратуға, адамдардың нақты айқындалған немесе белгісіз тобына жазбаша мәтінді және (немесе) бейнені және (немесе) дыбыстарды және (немесе) хабарламаларды, қаржылық қызметтер мен электрондық коммерцияны ұсынуға арналған жедел хабар алмасу сервисінің интернет-ресурсын қоспағанда, арналған интернет-ресурсі»- ретінде айқындайды. Бұл анықтамадан «жедел хабар алмасу қызметі» «онлайн-платформа» ұғымымен қамтылғаны шығады.

Алайда заң жобасының бірқатар нормаларында бұл ұғымдар әртүрлі ретінде қолданылады. Мысалы, 9-баптың атауында- «Қазақстан Республикасының аумағында онлайн-платформаның **және** жедел хабар алмасу сервисінің қызметі. Заң жобасының 9-бабының 3-тармағында: «Қазақстан Республикасының аумағында қызметін Интернетте жүзеге асыратын онлайн-платформа **немесе** жедел хабар алмасу сервисі.».

Сонымен қатар, заң жобасының мәтінінде онлайн-платформалардың міндеттері туралы бірнеше рет айтылады (мысалы, 12, 13 – баптар-«онлайн – платформалар міндетті», 23-бап – «онлайн-платформалар міндетті» және т.б.). Сонымен қатар, онлайн-платформалар-бұл интернет-ресурстар, олар заңның субъектілері емес, сондықтан кез-келген қоғамдық қатынастарға қатыса алмайды, жауапкершілікке тартыла алмайды. Құқық (құқықтық қатынастар) субъектілерін белгілеу үшін заң жобасы онлайн-платформа иесінің фигурасын енгізеді.

14) тармақшасында «тарату» деген сөз «жариялау» деген сөзбен ауыстырылсын.

16) тармақша бойынша

«Таратылатын» деген сөз «жарияланатын» деген сөзбен ауыстырылсын.

18) тармақша бойынша

1-баптың 18) тармақшасында онлайн-платформаның меншік иесі «онлайн-платформаға иелік ететін» жеке немесе заңды тұлға ретінде айқындалады.

Сонымен қатар, ҚР АҚ 188-бабына сәйкес меншік құқығы субъектінің өз қалауы бойынша өзіне тиесілі мүлікті иелену, пайдалану және оған билік ету үшін заң актілерімен танылатын және қорғалатын құқығы болып табылады. Сондықтан **онлайн-платформаны иелену** құқығын меншік ретінде тануға болмайды.

«Онлайн-платформаға иелік ететін» деген сөздерді «онлайн-платформаға меншік құқығы бар» деген сөздермен ауыстыруды ұсынамыз.

21) тармақша бойынша

«Таратылуы нысаналы топтарға жүзеге асырылатын» деген сөздер «нысаналы топтар үшін» деген сөзбен ауыстырылсын.

3 және 4-баптар бойынша.

Заң жобасының 3-бабында «онлайн-платформалар және онлайн-жарнама саласындағы заңның» мақсаттары мен міндеттері, ал 4 - бапта «Қазақстан Республикасының онлайн-платформалар және онлайн-жарнама саласындағы заңнамасының» қағидаттары көрсетілген.

Сонымен бірге, оларда көрсетілген ережелер «мақсаттар», «міндеттер» және «принциптер» ұғымдарына сәйкес келмейді. Мақсат-белгілі бір түпкілікті нәтиже (нәтижелер), оған қол жеткізуге Заңның күші бағытталған. 3-бапта Заңның мақсаты «онлайн-жарнаманың жұмыс істеуінің құқықтық негіздерін, сондай-ақ онлайн-платформалардың қызметін анықтау» деп түсініледі. Алайда, егер заңның өзі осындай «құқықтық негіздерді» белгілесе, онда олардың «анықтамасы» оның мақсаты бола алмайды, дәлірек айтсақ, оның сол мақсаты бола алмайды. Реттеу реттеудің мақсаты бола алмайды.

Міндеттер мен принциптер де араласады. Мәселен, кейбір жағдайларда бір нәрсені «қамтамасыз ету» («жұртшылық үшін ақпаратты тұрақты және жүйелі түрде жинау, жинақтау, сақтау, талдау және тарату», «Қазақстан Республикасының азаматтары үшін қауіпсіз онлайн орта») міндеттерге, ал басқа жағдайларда (азаматтардың ақпаратты еркін алуға және таратуға құқықтарын қамтамасыз ету және қорғау онлайн-платформаларда, онлайн-платформаларда сөз бостандығы және т.б.) – қағидаттарға жатқызылады.

«Заңдылықты нығайту» заң жобасы – міндеттерге, ал «заңдылықты қамтамасыз ету» қағидаттарға және т. б. жатқызады. Құқықтың қағидаттары құқықтық реттеудің мазмұны мен бағыттарын анықтайтын құқықтың басшылық нормалары деп айту керек. Принциптер-бұл құқықтық реттеудің мәнін білдіретін ережелер мен идеялар. Осы тұрғыдан алғанда, бір нәрсені «қамтамасыз ету», мысалы, заңдылықты қамтамасыз ету (заң жобасының 4-бабының 3) тармақшасы) қағидатқа жатпайды. Өздеріңіз білетіндей, құқық қағидаты «заңдылықты қамтамасыз ету» емес, «заңдылық» болып табылады.

Заң жобасының 4-бабында аталған барлық ережелерді тек заңнаманың міндеттеріне жатқызуға болады, бірақ қағидаттарға емес. Қағидатқа тек «заңдармен құқықтарды шектеуге жол беру» жатады, алайда бұл қағида Конституциялық болып табылады, яғни ол әмбебап сипатқа ие және оны салалық заңда қайталаудың қажеті жоқ. Екіншіден, онда «онлайн-платформалар» құқығын шектеу туралы айтылады, ал онлайн-платформалар ешқандай құқыққа ие бола алмайды, олар тек меншік иелерінде болуы мүмкін.

Осылайша, заңда құқықтық реттеу принциптері мүлдем жоқ. «Құқықтық актілер туралы» Заңның 14-3, 24-бабының талаптарына сәйкес заңда құқықтық (заңнамалық) реттеу қағидаттарын белгілеу міндетті болып табылады.

Осыған байланысты заң жобасында құқықтық реттеу қағидаттарын көрсету қажет деп санаймыз. Олардың ішінде құқықтық реттеудің әмбебаптығы және оны «онлайн-ортада» қалыптасатын қатынастарға тең дәрежеде тарату қағидаты көрініс табуы керек деп санаймыз. Шет елдерде,

атап айтқанда Еуропалық Одақта мұндай қағидаттың көрінісі: «офлайн жазаланатын кез келген нәрсе онлайн жазалануы керек».

Сондай-ақ, 3 және 4-баптардың тіліне (заң техникасына) назар аудару керек. Атап айтқанда, «заң» немесе «заңнама» туралы біркелкі айту. Қаралған редакцияда қателер бар. Егер «закон об» болса, онда «онлайн-платформах и онлайн-рекламе», ал егер «в области» болса, онда «онлайн-платформ и онлайн-рекламы».

3-баптың 1-тармағындағы «Қазақстан Республикасының онлайн-жарнама және онлайн-платформа саласындағы Заңының» деген сөздер «осы Заңның» деген сөздермен ауыстырылсын.

2-тармақта:

Бірінші абзац мына редакцияда жазылсын:

«Осы Заңның міндеттері:»

екінші-сегізінші абзацтар тармақшаларды нөмірлеу арқылы ресімделсін; төртінші абзацта «онлайн» деген сөз «ақпараттық» деп ауыстырылсын;

алтыншы абзац мына редакцияда жазылсын: «Қазақстан Республикасының заңдарында тыйым салынған контентке жол бермеу;»; міндеті «онлайн-платформаларда заңдылық пен құқықтық тәртіпті нығайту.» міндетін алып тастауды ұсынамыз.

«ҚР» аббревиатурасы "Қазақстан Республикасы» деген сөзбен ауыстырылсын.

4-бапта ұсынамыз:

мынадай редакциядағы бірінші бөлікпен толықтырылсын:

«Онлайн-платформалар және онлайн-жарнама саласындағы заңнаманың қағидаттары:»;

3) тармақшада «ҚР азаматтары туралы» деген сөздер «онлайн-платформаларды пайдаланушылар туралы» деген сөздермен ауыстырылсын;

пп. 4) мынадай редакцияда жазылсын:

«4) онлайн-платформаларды пайдаланушылардың заңды мүдделерін қорғауды қамтамасыз ету;». Бұл міндетті түрде мемлекеттік қорғау және тек азаматтарға қатысты болуы керек емес.

5-бап бойынша.

Заң жобасының 5-бабында мазмұны 1-бапта ашылмаған терминдер қамтылған. Мәселен, мысалы, «онлайн-платформа интерфейсі» дегеніміз не, «мазмұнды автоматты түрде аудару жүйесі» дегеніміз не және оны «қалай қамтамасыз ету керек» деген түсініксіз.

Ең бастысы, бұл Қазақстан Республикасының аумағында орналасқан онлайн-платформаларға (интернет-ресурстарға) немесе жалпы Қазақстан Республикасының аумағынан кіруге болатын барлық онлайн-платформаларға қатысты ма? Мысалы, шетелдік ұйымның интернет-ресурсы оның интерфейсін қазақ тілінде пайдалануды көздеуі тиіс пе?

6-бап бойынша.

Заң жобасының 6-бабында онлайн-жарнама мен онлайн-платформаларды мемлекеттік реттеу Қазақстан Республикасының онлайн-платформалар және онлайн-жарнама саласындағы заңнамасының сақталуын мемлекеттік бақылау жолымен жүзеге асырылады деп бекітіледі.

Алайда, кез-келген саланы мемлекеттік реттеу тек мемлекеттік бақылауға ғана емес, ең болмағанда құқықтық реттеуді (қамтамасыз етуді) қамтиды.

6-баптың көптеген нормалары Кәсіпкерлік кодекстің, "Жарнама туралы" Заңның 17-бабының және т. б. тиісті ережелерін қайталайды.

Неліктен профилактикалық объектінің (1) онлайн-платформалардың қызметі, (2) онлайн-жарнаманы өндіру және (немесе) орналастыру және (немесе) тарату, ал бақылау субъектілері – (1) қоғамдық қауымдастықтардың модераторлары, (2) онлайн-жарнаманы таратушылар деп аталатыны түсініксіз.

Қоғамдық қоғамдастықтың модераторы-онлайн-платформаларда мазмұнды орналастыру және (немесе) жою құқығына ие онлайн-платформаның меншік иесі және (немесе) пайдаланушысы болып табылатын тұлға (заң жобасының 1-тармағының 4) тармақшасы). Мұндай адам, әсіресе егер ол тек пайдаланушы болса, онлайн-платформаның барлық қызметі үшін жауап бере алмайды.

6-тармақтың 1) тармақшасында «нарочно «деген сөз «нарочным» деген сөзбен ауыстырылсын;

4-тармақтың бірінші бөлігіндегі «(немесе) орналастыру және (немесе) тарату» деген сөздер «жариялау» деген сөзбен ауыстырылсын.

7 және 8-баптар бойынша

Түсіндірме жазбада «заң жобасымен Қазақстан Республикасы Үкіметінің онлайн-платформалар және онлайн-жарнама саласындағы мемлекеттік саясаттың негізгі бағыттарын әзірлеу және іске асыруды қамтамасыз ету жөніндегі құзыреттері толықтырылды»-деп айтылады.

Сонымен қатар, заң жобасының 7-бабында Қазақстан Республикасы Үкіметінің "онлайн-платформалар және онлайн-жарнама саласындағы" құзыретіне тек екі функция ғана жатқызылған:

1) онлайн-платформалар және онлайн-жарнама саласындағы мемлекеттік саясаттың негізгі бағыттарын әзірлейді және іске асыруды қамтамасыз етеді;

2) осы Заңда, Қазақстан Республикасының өзге де заңдарында, Қазақстан Республикасы Президентінің және Қазақстан Республикасы Үкіметінің актілерінде көзделген өзге де өкілеттіктерді жүзеге асырады.

Бұл ретте 1) тармақша заңнамаға қайшы келеді, өйткені «Қазақстан Республикасының Үкіметі туралы «Конституциялық заңның 66-бабының

1-тармақшасына, 9-бабының 1) тармақшасына сәйкес Үкімет мемлекеттің әлеуметтік-экономикалық саясатының, оның қорғаныс қабілетінің, қауіпсіздігінің, қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етудің негізгі бағыттарын әзірлейді және оларды жүзеге асыруды ұйымдастырады».

Бұл ретте, «Қазақстан Республикасындағы әкімшілік реформа мәселелері бойынша Қазақстан Республикасының кейбір конституциялық заңдарына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасының 2023 жылғы 19 сәуірдегі № 222-VII Конституциялық заңымен тиісті салаларда мемлекеттік саясатты қалыптастыру және іске асыру үшін жауапкершілік министрліктерге жүктелгенін ескеру қажет.

Бұдан басқа, Конституцияның 66-бабының 10) тармақшасында, «Қазақстан Республикасының Үкіметі туралы» Конституциялық заңның 9-бабының 16) тармақшасында Үкімет «өзіне Конституциямен, заңдармен және Президент актілерімен жүктелген өзге де функцияларды орындайды» деп көзделген.

Заң жобасының 7-бабы баяндалғанына байланысты құқықтық жаңалығы жоқ деп алып тастау ұсынылады.

Түсіндірме жазбада Заң жобасында «уәкілетті органның онлайн-платформалар және онлайн-жарнама саласындағы мемлекеттік саясатты қалыптастыру және іске асыру жөніндегі құзыреті көзделгені» көрсетіледі.

Алайда, кез келген Министрліктің тиісті салада мемлекеттік саясатты қалыптастыру жөніндегі функциясы «Қазақстан Республикасының Үкіметі туралы» Конституциялық заңның 22-бабы 1-тармағының үшінші бөлігінде белгіленген жалпы талап болып табылады.

Министрліктердің жалпы функциясы өз құзыреті шегінде нормативтік құқықтық актілерді әзірлеу және бекіту функциясы болып табылады.

Осыған байланысты, уәкілетті органның функциялары туралы заң жобасының 8-бабының ережелері нақты емес болып ұсынылады.

«Құқықтық актілер туралы» Заңның 24-бабының 1-тармағында «заңдар деңгейінде құзыреттер мен функцияларды белгілеу Қазақстан Республикасы Конституциясының 61-бабының талаптарына сәйкес жүзеге асырылады» деп көзделген.

Уәкілетті органның функцияларына жатқызуға болатын 8-баптың жалғыз ережесі «онлайн-платформалардың мониторингі» 3) тармақшасында көзделген болып табылады. Алайда, осы баптан да, заңның басқа нормаларынан да бұл мониторинг қандай тәртіппен жүргізілетінін көзделмеген.

2) 8-бабының 2) тармақшасында «интернет-жарнама» деген сөзді «онлайн-жарнама» деген сөзбен ауыстыруды ұсынамыз.

9-бап бойынша.

«Ақпараттандыру туралы» Заңның 18-2-бабына ұқсас әзірленген 9-баптың 1-тармағы 18-2-баптың шетелдік онлайн-платформаларға қатысты екенін ескермейді. Заң жобасында мұндай ереже жоқ. Осыған байланысты

қазақстандық онлайн-платформалардың Қазақстан Республикасының аумағында неге өкілдік ашатыны түсініксіз. (Бұл ретте «Қазақстан Республикасының аумағында өкілдік ашады» деген сөздер қатарынан екі рет көрсетілген).

Оған қоса, өкілдікті тек заңды тұлғалар аша алады, ал онлайн-платформалардың барлық иелері заңды тұлғалар емес. Сондықтан «Ақпараттандыру туралы» Заңда бұл өкілдікті ашу туралы емес, «өкілді тағайында» туралы сөз болады.

2-тармақта біз «заңды өкілдердің» тізілімі туралы айтып отырмыз, бұл, біріншіден, 1-тармаққа қайшы келеді. Екіншіден, бұл "заңды өкілдер" емес, тек өкілдер туралы болуы мүмкін, өйткені азаматтық заңнамаға сәйкес заңды өкілдер тек әрекетке қабілетсіз адамдарда болады.

9-баптың 3-тармағы «құқыққа қарсы контентке» қатысты онлайн-платформалардың бірқатар міндеттерін көздейді. Дегенмен, онлайн платформа белгілі бір мазмұнды «құқыққа қарсы»деп қалай анықтай алатыны белгісіз. Бұл үшін онлайн-платформаларда тиісті өкілеттіктер жоқ сияқты. Сондай-ақ, құқыққа қарсы контент жарияланамының «жүйелілігі» ұғымы анықталмаған (қаншалықты жиі және қай уақытта және т.б.). Бұл лауазымды адамдардың субъективті шешімдерді қабылдау тәуекелдерін тудырады, осы норманың сыбайлас жемқорлық көрінісін арттырады.

«Орташа тәуліктік қол жетімділік» сөзі нені білдіретіні айқын емес? **Тәулік** ішінде қол жеткізу (таңертең, күнде, кеште, түнде) немесе бір ай ішінде тәулік ішінде орташа қол жеткізу? «Орташа тәуліктік» сөзі түсіндірудің екеуіне де мүмкіндік береді, осыған байланысты нақтылау қажет.

Тұтастай алғанда, неге барлық адамдар (кірушілер) емес, тек пайдаланушылардың қол жетімділігі ескерілетіні түсініксіз?

Сондай-ақ, «Интернеттегі осы ресурсты пайдаланушылардың санын анықтау үшін» бағдарламаны онлайн-платформада орнату туралы талап қисынсыз болып көрінеді, ал тиісті интернет-ресурстың (онлайн-платформаның) «қатысу трафигін» өлшеуге арналған бағдарламаны орнату қажет.

3-тармақшаның б) тармақшасында «және» жалғауы және «олардың» деген есімдікті, «платформа» сөзі «онлайн платформа» сөзімен ауыстырылсын;

3-тармақтың екінші бөлігінде мониторингті кім жүзеге асыратынын нақтылау қажет.

3-тармақтың екінші бөлігінің 1) тармақшасында «құқыққа қарсы контентті тарату»деген сөздер «Қазақстан Республикасының заңдарында тыйым салынған контентті жариялау» деген сөздермен ауыстырылсын;

3-тармақтың екінші бөлігі 2) тармақшасында «, ҚР Конституциясының 18-бабына сәйкес» деген сөздер артық, алынып тасталсын.

Заң жобасының 9-бабының 6-тармағында «бұқаралық ақпарат құралдары саласындағы уәкілетті орган» туралы айтылады. Онлайн-

платформалар саласындағы уәкілетті орган нені білдіретінін нақтылау қажет пе?

10-бап бойынша.

Заң жобасының 10-бабында «Дербес деректер туралы» Қазақстан Республикасының Заңда регламенттелуге тиіс мәселелер санамаланған, осыған байланысты бұл бапты алып тастаған орынды.

Оған қоса, осы баптың жекелеген ережелері негізсіз қайталанады және егжей-тегжейленеді. Мәселен, мысалы, «деректердің құпиялылығын қамтамасыз ету» (2-тармақша) және «деректердің таратуға жол бермеу» міндеттері іс жүзінде бірдей мағынаны білдіреді.

«Пайдаланушының онлайн-платформаларды тіркеуі аяқталғанға дейін құпиялылық саясатымен танысу мүмкіндігін беру» міндеті (4-тармақша) " құпиялылық саясатын пайдаланушы ретінде беру "(1-тармақша) және т. б. міндеттерін нақтылау ғана болып табылады.

11-бап бойынша.

11-баптың 1-тармағында «Қазақстан Республикасының заңнамасын бұзатын және онлайн-платформаларда таратылатын контентке шағымдар» деген сөздерді «Қазақстан Республикасының заңдарында тыйым салынған жариялаған контентке онлайн-платформаларға шағымдар» деген сөздермен ауыстыру ұсынылады.

13-бап бойынша.

3) тармақшада «жарнама көрсету» деген сөздер «онлайн-жарнама жарияланымдары» деген сөздермен ауыстырылсын;

1-тармақтың 4) тармақшасын келесі редакцияда жазуды ұсынамыз:

«4) Қазақстан Республикасының заңдарында тыйым салынған контентті жариялауға жол бермеу жөніндегі шараларды;».

14-бап бойынша.

Заң жобасының 14-бабында «ақпаратты құқыққа қарсы контент санатына жатқызу негіздері» белгіленеді.

Бұл ретте, 14-баптың жекелеген нормалары іс жүзінде бір нәрсені әртүрлі тәсілдермен айтады. Мәселен, 1-тармақта **«онлайн-платформаларда орналастырылатын ақпарат ..... жіберілмеуі тиіс»** деп айтылады. 2-тармақта – **«Қазақстан Республикасының аумағында онлайн-платформаларда контентті таратуға тыйым салынады.»**

3-тармақта «Қазақстан Республикасының аумағында онлайн-платформаларда ... ақпаратын **таратуға** тыйым салынады» деп белгіленеді.

1-тармақта «ақпарат қатыгездік пен зорлық-зомбылықты дәріптеуді насихаттауға немесе үгіттеуге, әлеуметтік, нәсілдік, ұлттық, діни, тектік-таптық және рулық үстемдікті қоздыруға, суицидті, есірткі құралдарын, психотроптық заттарды, сол тектестер мен прекурсорларды насихаттауға бағытталмауға тиістігі» аспектісі туралы айтылады, бұл 4-тармақтың екінші

бөлігінде «құқыққа қарсы контент болып табылатын қатыгездік пен зорлық-зомбылықты дәріптеуді насихаттауға немесе үгіттеуге» бағытталмауы тиіс.

Онлайн-платформаларда таратуға тыйым салынған ақпаратты анықтау үшін бірыңғай тәсілдер мен заң-техникалық тәсілдерді әзірлеу қажет деп пайымдаймыз.

Бұл жағдайда мұндай ақпараттың құрамын кеңейту қажет. Мәселен, мысалы, 14-бапта азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын, авторлық құқықты және сабақтас құқықтарды, сондай-ақ зияткерлік меншіктің өзге де құқықтарын бұзатын ақпарат көрсетілмейді.

«Бұқаралық ақпарат құралдары туралы» Заңның 2 және 13-баптарында қамтылған ақпараттың тізбесін негізге алған жөн. Мұндай тізбені **«көрінеу жалған ақпаратпен»** толықтыру қажет.

14-баптың нормалары бір-бірін қайталап қана қоймайды, сонымен қатар кейбір жағдайларда бір-біріне қайшы келеді.

Осылайша, 4-тармақта құқыққа қарсы контент санатына жатқызылған ақпарат онлайн-платформаларда ақпаратты таратуды тоқтата тұру және (немесе) тоқтату үшін **негіз болып** табылатыны көрсетіледі.

Сонымен бірге, 5-тармақта «онлайн-платформаларда ақпаратты таратуды тоқтата тұру және (немесе) тоқтату заңды күшіне енген сот актісінің және (немесе) уәкілетті органның нұсқамасының және (немесе) онлайн-платформа шешімінің және (немесе) онлайн-платформа пайдаланушысының шешімінің және (немесе) инфлюенсер шешімінің **негізінде** жүзеге асырылады» деп белгіленеді) әсер етуші.

Сондықтан тоқтата тұрудың және (немесе) тоқтатудың негізі неде екені белгісіз – ақпарат немесе уәкілетті органның сот актісі / нұсқамасы.

Сонымен қатар, «БАҚ туралы» заң қандай ақпарат тоқтата тұруға негіз болатынын және қайсысы бұқаралық ақпарат құралдарының өнімдерін шығаруды немесе таратуды тоқтатуға негіз болатынын ажыратады.

Қаралып отырған заң жобасында «тоқтата тұру және (немесе) тоқтату» туралы айтылады, осыған байланысты сот немесе уәкілетті орган онлайн-платформаларда ақпаратты таратуды қашан тоқтата тұру керектігін және қашан тоқтату керектігін қалай шешетіні белгісіз.

Сот шешімінің ғана емес, сондай-ақ «уәкілетті органның нұсқамасының» негізінде онлайн-платформада ақпаратты таратуды тоқтата тұру және (немесе) тоқтату туралы ұсыныс негізсіз ұсынылады. Ақпаратты таратуды тоқтата тұру немесе тоқтату конституциялық құқықты шектеу болғандықтан, мұндай шараларды тек сот қолдануы керек.

Біздің ойымызша, «құқыққа қарсы» мәселесін, яғни белгілі бір ақпараттың заңға қайшы болуын тек сот шеше алады деп пайымдаймыз. Уәкілетті органға тиісті өтінішпен сотқа жүгіну құқығы және оның өтінішін оңайлатылған, жеделдетілген тәртіппен қарау құқығы берілуі мүмкін.

Мұндай жағдайларда контенттің «құқыққа қарсы емес» дер дәлелдеу ауыртпалығы тиісті ақпаратты таратқан адамға жүктелуі керек. Бұл ретте, жедел ден қою және сот талқылауы кезінде құқыққа қарсы контентті дереу тоқтата тұру мақсатында сот талап қоюды қамтамасыз ету үшін азаматтық процестік заңнамасында белгіленген тәртіппен тиісті ақпаратты қарауды уақытша тоқтата тұруы мүмкін.

Жалпы, заңға «**құқыққа қарсы контент**» сияқты жеке ұғымды енгізу негізсіз болып көрінеді. Біріншіден, «құқыққа қарсы контенттің» «**Қазақстан Республикасының заңнамасын бұзатын контенттен**» (заң жобасының 11-бабының 1-тармағы) және «**заңсыз және зиянды контенттен**» (заң жобасының 3-бабының 2-тармағы) қалай ерекшеленетіні белгісіз?

Екіншіден, таратуға тыйым салынған белгілі бір ақпаратты таратуға байланысты әрекеттер тізімін белгілеген жөн. Мысалы, БАҚ туралы заңда зорлық-зомбылық пен қатыгездікке дәріптеуді насихаттау немесе үгіттеу және т.б. тоқтата тұруға негіз болып табылады айтылады.

Осы заң жобасында насихаттау немесе үгіт-насихат зорлық-зомбылық пен қатыгездік мәдениеті ақпаратты «құқыққа қарсы контент» санатына жатқызу үшін негіз болып табылады, ал құқыққа қарсы контент санатына жатқызылған ақпаратты тарату тоқтата тұру және (немесе) тоқтату үшін негіз болып табылады.

Мұның бәрі заңды, оның тілін және санаттық аппаратты қиындатады.

Оған қоса, жоба «жариялау» ұғымын енгізгендіктен, мынаны ұсынамыз:

1-тармақтағы «орналастырылатын» деген сөз «жарияланатын» деген сөзбен ауыстырылсын;

баптың мәтіні бойынша «тарату», «тарату» деген сөздер «жариялау», «жарияланымдар» деген сөздермен ауыстырылсын;

4-тармақтың екінші бөлігі «, сондай-ақ көрінеу жалған ақпарат» деген сөздермен толықтырылсын.

15-бап бойынша

Заң жобасының 15-бабы онлайн-платформаны пайдаланушыға егер «оған қатысты» жалған ақпарат таралса, ақпаратты жоюды талап ету құқығын береді.

Бұл ретте, заң жобасының 1-бабының 1) тармақшасына сәйкес жалған ақпарат «ақиқатқа сәйкес келмейтін, мақсаты онлайн-платформаларды пайдаланушыларды жаңылыстыру болып табылатын ақпарат» деп көрсетілген. Жоғарыда атап өтілгендей, 1-баптың 1) тармақшасында көрсетілген «сенімсіз ақпарат» ұғымы әлеуметтік қауіптілік және ерекше заңсыз салдарларын есепке алмағанда, біраз анық емес.

Онлайн-платформаның пайдаланушысы «онлайн-платформада тіркелген және (немесе) өзінің дербес деректерін ұсынған және (немесе) идентификациядан өткен жеке және (немесе) заңды тұлға».

Онлайн платформаның пайдаланушысы емес адам онлайн платформада жарияланған жалған ақпаратты жоюды талап ете алады ма деген сұрақ туындайды.

Немесе шындыққа сәйкес келмесе де, оны таратудағы мақсаты пайдаланушыларды адастыру емес болып табылатын сенімсіз ақпаратпен не істеу керек?

Ақпараттың сенімсіздігін кім және қандай тәртіппен дәлелдеу керек?

Пайдаланушы жалған ақпарат бойынша қандай тәртіппен сотқа шағымдана алады?

Азаматтық заңнама барлық адамдарға олардың ар-намысына, қадір-қасиетіне немесе іскерлік беделіне нұқсан келтіретін мәліметтерді сот арқылы теріске шығаруды талап етуге құқылы (ҚР АҚ-ның 143-бабы). Бұл құқық әмбебап сипатына ие және жалған ақпараттың қай жерде – құжаттарда, бұқаралық ақпарат құралдарында немесе интернет-ресурстарда (онлайн платформаларда) жарияланғанына қарамастан жүзеге асырылады.

Қазіргі уақытта азаматтар мен заңды тұлғалар интернет-ресурстарынан анық емес ақпаратты жою туралы талап қоюға құқылы.

Сондай-ақ, аталған бапта:

абзац нөмірленуі дұрыс емес;

1-тармақтағы «таратылған» деген сөз «жарияланған» деген сөзбен ауыстырылсын;

2-тармағының орыс тіліндегі нұсқасында жалғауды түзету қажет.

16-бап бойынша

Заң жобасының 16-бабында Қазақстан Республикасының Конституциясы мен заңдарында көзделген құқықтар мен міндеттерге айтарлықтай жаңа ештеңе қоспайтын (ақпарат іздеу және алу, өз құқықтарын сотта қорғау, заңдарды және басқалардың құқықтарын сақтауға және т.б.) онлайн-платформаларды пайдаланушылардың құқықтары мен міндеттері көрсетілген.

Құқықтар белгілі бір ерекшеліктерге ие болған жағдайларда, олар жеткілікті түрде дұрыс жинақталмаған.

Мысалы, пайдаланушының «егер онлайн-платформалар ұсынатын өнімдері пайдаланушылардың сенімдеріне қайшы келсе бас тартуға,» (5 тармақша) және «қызықты емес мазмұнды көрсетуге шектеу қою» құқығының нені білдіретіні түсініксіз.

Қалай болғанда да, пайдаланушы өзі қаламаған мазмұнды алмауға және тауарларды, жұмыстарды және қызметтерді («өнімдер» сөзін білдіретін сияқты) сатып алмауға құқылы. Егер әзірлеушілер басқа нәрсені көздеген болса, онда ол заң жобасының мәтінінен тыс қалды.

Сонымен қатар, 1-тармақтың 3) тармақшасында «соттар» деген ұғымның орнына «сот инстанциялары» термині негізсіз пайдаланылған, ал 2-тармақтың 2) тармақшасында **«Қазақстан Республикасының басқа**

азаматтарының конституциялық құқықтарын сақтау және құрметтеу» міндеті белгіленген».

Сонымен қатар, Қазақстан Республикасы Конституциясының 34-бабының 1-тармағына сәйкес «әркім Қазақстан Республикасының Конституциясын және заңдарын сақтауға, басқа адамдардың құқықтарын, бостандықтарын, абыройы мен қадір-қасиетін құрметтеуге міндетті».

2-тармақтың б) тармақшасы онлайн-платформаны пайдаланушының «Қазақстан Республикасының Кәсіпкерлік кодексіне сәйкес коммерциялық қызметті жүзеге асыру» міндеті көзделген. Ал, Кәсіпкерлік кодекс «коммерциялық қызметті жүргізуді» реттемейді.

Кодекстің бұл нормасы «Қазақстан Республикасындағы кәсіпкерліктің еркіндігін қамтамасыз ететін құқықтық, экономикалық және әлеуметтік жағдайлар мен кепілдіктерді айқындайды, кәсіпкерлік субъектілері мен мемлекеттің өзара іс-қимылына байланысты туындайтын қоғамдық қатынастарды, оның ішінде кәсіпкерлікті мемлекеттік реттеу мен қолдауды реттейді». Сонымен қатар, «коммерциялық қызмет» неліктен басқа заңдарға, соның ішінде Салық кодексіне сәйкес емес, тек Кәсіпкерлік кодекске сәйкес жүзеге асырылуы керек екені түсініксіз. Сонымен қатар, «коммерциялық қызметтің» қандай түрі көзделгендігі және «коммерциялық қызмет» нені білдіретіндігі анық емес. Онлайн платформаны пайдалану өз алдына кәсіпкерлікке (кәсіпкерлік қызметке) жатпайды.

Сондай-ақ келесіні ұсынамыз:

1-тармақтың бірінші бөлігіндегі «тарату» деген сөз «жарияланымдар» деген сөзбен ауыстырылсын;

1-тармақтың 3) тармақшасында «және Қазақстан Республикасының кез келген сот инстанцияларындағы» деген сөздер «сот тәртібімен» деген сөздермен ауыстырылсын;

1-тармақтың 4) тармақшасында «құқықтар» деген сөз «құқықтар, бостандықтар мен заңды мүдделер» деген сөздермен ауыстырылсын;

2-ші тармақта:

2) тармақшасын алып тастау, оның мазмұны 2-тармақтың 1) тармақшасында көзделген.

3) тармақшасы келесі мазмұнда көрсетілсін:

«Қазақстан Республикасының заңдарында тыйым салынған интернет-алаңдарда мазмұнды жарияламауға»;

4) тармақшасы келесі мазмұнда көрсетілсін:

«жарияланған ақпараттың дұрыстығын тексеру»;

5) тармақшасы келесі мазмұнда көрсетілсін:

«Қазақстан Республикасының заңдарымен тыйым салынған мазмұнды жариялаған жағдайда, мұндай мазмұнды жою»;

б) тармақшасын алып тастау, бұл талаптар ықпал етушілерге қатысты (17 бап)

17-бап бойынша

Заң жобасының 17-бабының 1-тармағында ықпал етушілердің (блогерлердің) қызметі онлайн-платформаны пайдаланушының 15-бапта бекітілген құқықтары мен міндеттеріне жататынын белгілейді.

Яғни, бұл норма сілтеме болып табылады. Және қандай да бір себептермен «ағымдағы» сөзі қолданылады, бұл жақшадағы «блогер» сөзін өзге септікте қолдану сияқты қате болып табылады.

2-тармақта ықпал етушінің (блогердің) басқа да міндеттері көрсетілген. Сонымен қатар, жаңа міндеттер тек қызмет «заңға сәйкес жүзеге асырылуы тиіс», «заңмен тыйым салынған» ақпаратты, сонымен қатар ұлттық қауіпсіздікке қатер төндіретін насихат көзделген ақпаратты жариялауға болмайды деп қана көрсетілген.

Шын мәнінде, бұл заңды «сақтау» және «бұзбау» шақырулар, яғни декларативті нормалар. Оның үстіне неліктен тек «коммерциялық» қызмет заңға сәйкес болуы керек, ал ақпаратта тек «ұлттық қауіпсіздікке қатер төндіретін үндеу мен насихат» болмауы керектігі түсініксіз.

Ақпаратты таратуға тыйым салу белгілі бір себептермен таралуына тыйым салынған кез келген ақпаратқа қатысты екені анық. Мысалы, заңмен қорғалатын құпияны көздейтін, адамдардың ар-намысы мен қадір-қасиетін төмендететін және т.б.

Осылайша, заң жобасының 17-бабы жалпы алғанда нормативтік тұрғыдан артық болып көрінеді.

Сондай-ақ келесіні ұсынамыз:

1-тармақтағы орыс тіліндегі нұсқада "ағымдағы" деген сөз "қазіргі" деген сөзбен ауыстырылсын;

2-тармақтың 1) тармақшасында «коммерциялық» деген сөз «кәсіпкерлік», «Қазақстан Республикасының аумағында» деген сөздер «кәсіпкерлік қызмет субъектісі ретінде» деген сөздермен ауыстырылсын;

2-тармақтың 2) тармақшасы келесі мазмұнда көрсетілсін:

«Қазақстан Республикасының заңдарында тыйым салынған мазмұнды интернет-алаңдарда жарияламауға»;

2-тармақтың 3) тармақшасы келесі мазмұнда көрсетілсін:

«ұлттық қауіпсіздікке қатер төндіретін үндеулері мен үгіт-насихаттары бар ақпаратты интернет-алаңдарда жарияламауға».

18-бап бойынша

Заң жобасының 18-бабы «онлайн платформаларда мазмұнды құру және тарату» деп аталады.

Алайда оның мазмұны бейнеленген адамның келісімі талап етілмеген жағдайларға ғана қатысты».

Біріншіден, заң жобасының 1-бабының 16) тармақшасына сәйкес «онлайн – платформалардағы контент-онлайн-платформаны пайдаланушылар

құратын және тарататын онлайн-платформалардың ақпараттық мазмұны». Бұл тұрғыдан алғанда, заң жобасының 18-бабының мазмұны оның атауынан әлдеқайда тар.

Екіншіден, адамның өз бейнесін алу құқығы сияқты жеке мүліктік емес құқығын қорғау (Азаматтық Кодекстің 145 – бабы) бұл кескіннің қай жерде қолданылатынына байланысты -онлайн-платформада немесе, мысалы, баспа басылымында өзгеруі мүмкін емес.

Үшіншіден, қазіргі уақытта Парламент «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету және Қазақстан Республикасының арнаулы мемлекеттік органдарында қызмет көрсету мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Заңының жобасын қарауда. Осы Заң жобасымен АҚ-нің 145-бабына тұлғаның бейнесін еркін пайдаланудың жалпы жағдайларын белгілейтін өзгерістер енгізіледі. Бұл шектеулер әмбебап мағынаға ие болады және онлайн платформаларды қоса алғанда қолданылады.

Төртіншіден, бет бейнесін пайдаланудың / таратудың барлық мүмкін жағдайларын осы кескінді жасау орны мен жағдайларына байланысты қою түбегейлі қолайсыз. Мысалы, адам оның суреті түсірілген қоғамдық іс-шараға қатысты. Алайда, кейіннен бұл фотосуретті әртүрлі мақсаттарда, ақпараттық мақсаттарда, мысалы, осы іс-шара туралы фото есепте, жарнамалық және басқа да коммерциялық мақсаттарда, сондай-ақ әртүрлі қорлау, арандатушылық және т.б. тәсілдермен пайдалануға болады. Бет заңды түрде суретке түскендіктен, содан кейін бұл фотосуретті кез-келген жағдайда қолдануға болады және бейнеленген адам өзінің кескініне құқығын жоғалтады деп айту мүмкін емес.

Заң жобасының 18-бабын тек онлайн-платформаларға ғана тән реттеу ерекшеліктерін қамтымайтын ретінде алып тастаған жөн.

5-тарау бойынша.

Жобаның 5-тарауының атауы мынадай редакцияда жазылсын: «5-тарау. Онлайн жарнаманы реттеу». Себебі онлайн-жарнаманы өндіру және тарату ҚР «Жарнама туралы» Заңына жатқызылған.

19-бап бойынша.

«Онлайн-жарнамаға қойылатын жалпы талаптар» заң жобасының 19-бабын оның анықтамалық сипатына байланысты және заң жобасына тұжырымдамалық ескертулерде көрсетілген себептер бойынша Алып тастау ұсынылады.

Сонымен қатар, 19-тармақ тек осы тармақтан тұрады. Бұл ретте тармақтың цифрлық белгісі көрсетілмеуге тиіс.

20, 21 және 22-баптар бойынша.

Заң жобасының 20, 21 және 22-баптары сәйкесінше мақсатты жарнама, демеушілік мазмұн және онлайн жарнама туралы.

Біріншіден, «таргеттелген жарнама» ұғымын пайдалану дұрыс емес, өйткені заң жобасының 1-бабының 21) тармақшасында «таргеттелген онлайн-жарнама», яғни «трансляциялау Профайлинг негізінде жүргізілетін нысаналы топтарға жүзеге асырылатын жарнама» ұғымы бар.

Екіншіден, мақсатты онлайн жарнамалар мен демеушілік мазмұн заң жобасының мағынасында онлайн жарнаманың түрлері болып табылады.

Үшіншіден, бұл түрлерге бір-бірін қайталайтын немесе керісінше, тек бір түрге негізсіз жатқызылатын талаптар қойылады. Мысалы, 21-бапта онлайн-платформалардағы демеушілік мазмұн жеке немесе заңды тұлғалардың, олардың қызметінің, тауарлары мен қызметтерінің беделін түсірмеуі керек екендігі анықталды. Сұрақ туындайды, мақсатты онлайн жарнама жеке немесе заңды тұлғалардың беделін түсіре ала ма және т.б.? Неліктен ұқсас талаптар 20 және 22-баптарда жоқ?

Алдымен онлайн-жарнамаға қойылатын талаптарды ашқан жөн, өйткені бұл жалпы ұғым, содан кейін оның жекелеген түрлеріне қатысты атап айтқанда.

Заң жобасының 22-бабында «онлайн-жарнамаға» қойылатын талаптар қамтылған. Осылайша, онлайн жарнама «нақты сәйкестендірілуі» (2-тармақтың 1) тармақшасы) және «анық және бір мағыналы түрде таңбалануы» (2-тармақтың 2) тармақшасы) көзделеді. Алайда, бұл «айқындық», «айқындық» және «түсініксіздік» талаптары өздері нақты немесе анық емес тұжырымдалған.

Онлайн жарнаманы таңбалауға қатысты белгілі бір ережелер қарастырылуы керек.

20-бапта «мақсатты жарнамаға» қатысты оны «графикалық белгілердің көмегімен» сәйкестендіру мүмкіндігі туралы талап бар. «Графикалық белгілеу» талабы демеушілік мазмұнға немесе онлайн жарнаманың басқа түрлеріне қатысты ма?

«Онлайн-жарнаманы» реттеуге қатысты заң жобасының 5-тарауының барлық нормаларын айтарлықтай қайта қарау қажет екені анық.

Сонымен қатар, біз 20-бапта ұсынамыз:

1-тармақта «орналастырушылар» деген сөз «жариялаушылар» деген сөзбен ауыстырылсын.

2-тармақ 2) тармақшада «жарнама көрсетіледі» деген сөздер «онлайн-жарнама жарияланады» деген сөздермен ауыстырылсын.

22-баптың 3-тармағында біз «орналастыру» сөзін «жарияланымдар» сөзімен ауыстыруды ұсынамыз.

23-бап бойынша.

Заң жобасының 23-бабының 1-тармағы «онлайн-платформалар пайдаланушыларды графикалық белгілердің және (немесе) белгілердің көмегімен жарнаманы сәйкестендіру мүмкіндігімен қамтамасыз етуі тиіс» деп көздейді. Бұл норма онлайн-жарнаманы сақтау туралы 23-бапқа жатпауы керек. Сонымен қатар, ол графикалық белгілерді қолдана отырып, онлайн

жарнаманы сәйкестендіру туралы 20 және 22-баптардың ережелерін қайталайды.

Жоғарыда айтылғандардың негізінде қарастырылған заң жобасы айтарлықтай жетілдіруді қажет етеді деген қорытынды жасауға болады.

«Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексіне онлайн-платформалар және онлайн-жарнама мәселелері бойынша толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Заңының жобасы бойынша ескертулер мен ұсыныстар.

Заң жобасы Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы Кодексіні *«қоғамдық тәртіпті бұзу немесе азаматтардың немесе ұйымдардың құқықтары мен заңды мүдделеріне не қоғамның немесе мемлекеттің заңмен қорғалатын мүдделеріне елеулі зиян келтіру қаупін туғызатын көрінеу жалған ақпарат таратқаны үшін, егер бұл әрекеттерде қылмыстық жазаланатын іс-әрекет белгілері болмаса, сол сияқты қылмыстық іс-әрекетті пайдалана отырып, Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы Кодексіні бұқаралық ақпарат құралдары, телекоммуникация желілері немесе онлайн-платформалар»* жауапкершілігін белгілейтін 73-4 жаңа баппен толықтыруды ұсынады.

Бұл жалғыз түзету бірқатар ескертулерді тудырады.

1. Ұсынылып отырған жаңа баптың мазмұны «онлайн – платформалар мен онлайн-жарнама мәселелері бойынша ҰБТ-ға толықтырулар енгізу туралы» заң жобасының тақырыбына (атауына) сәйкес келмейді.

Бап, әдетте, кез-келген жолмен жалған ақпарат таратуға арналған. «Онлайн платформалар» бұл бапта бұқаралық ақпарат құралдары мен телекоммуникация желілерімен бірге осы жалған ақпаратты таратудың мүмкін құралдарының бірі ретінде ғана айтылады. Бапта онлайн жарнама туралы мүлдем айтылмайды және мағынасы бойынша баптың мазмұнымен ешқандай байланысы жоқ.

2. Негізінде, қарастырылып отырған контексте "онлайн платформаларды" көрсету ешқандай заңды мағынаға ие емес. Мұндай нормаларда, мысалы, Қылмыстық Кодекстің 274-бабында бұқаралық ақпарат құралдары мен телекоммуникация желілерін пайдалану туралы айтылады. «Негізгі» заң жобасындағы анықтама бойынша онлайн-платформа-бұл интернет-ресурс.

Ал «Ақпараттандыру туралы» Заңның 1-бабының 46) тармақшасына сәйкес интернет-ресурс-бұл бірегей желілік мекенжайы және (немесе)

домендік атауы бар және Интернетте жұмыс істейтін аппараттық-бағдарламалық кешенде орналастырылған ақпарат (мәтіндік, графикалық, аудиовизуалды немесе өзге де түрде). Интернет, өз кезегінде, бұл-электрондық ақпараттық ресурстарды беруге арналған телекоммуникациялар мен есептеу ресурстарының Біріккен желілерінің Дүниежүзілік жүйесі («Ақпараттандыру туралы» Заңның 1-бабының 44) тармақшасы).

Осылайша, интернетті (телекоммуникация желілерін) пайдаланбай Интернет-ресурсты (онлайн-платформаны) пайдалана отырып, ақпаратты таратуға болмайды. Сондықтан «телекоммуникация желілерінен» кейін үтір арқылы «онлайн платформалар» туралы бөлек айтудың мағынасы жоқ.

3. ӘҚБтК түзетуі жалған ақпарат таратқаны үшін әкімшілік жауапкершілікті белгілеуді көздейді егер:

- іс-әрекетте **қылмыстық жазаланатын іс-әрекет белгілері** жоқ, сол сияқты:

- тарату **«бұқаралық ақпарат құралдарын, телекоммуникация желілерін немесе онлайн-платформаларды пайдалана отырып»** жүзеге асырылды.

Сонымен қатар, Қылмыстық Кодекстің 274-бабының 1-бөлігінің қолданыстағы бөлігінде «қоғамдық тәртіпті бұзу немесе азаматтардың немесе ұйымдардың құқықтары мен заңды мүдделеріне не қоғамның немесе мемлекеттің заңмен қорғалатын мүдделеріне елеулі зиян келтіру қаупін туғызатын көрінеу жалған ақпарат тарату» үшін жауапкершілік көзделген. 274-баптың 2-бөлігінің 3) тармақшасымен **бұқаралық ақпарат құралдарын немесе телекоммуникация желілерін пайдалана отырып** жасаған нақ сол іс-әрекет жауапкершілігі белгіленген.

«Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне онлайн-платформалар және онлайн-жарнама мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Заң жобасымен ҚК-нің 274-бабының 1-бөлігі алып тасталсын, ал 2-бөлімнің 3) тармақшасында «телекоммуникация желілері» деген сөздерден кейін «онлайн-платформалар» деген сөздер қосылады.

Осыған байланысты бұқаралық ақпарат құралдарын немесе телекоммуникация желілерін – әкімшілік немесе қылмыстық пайдаланумен жалған ақпаратты тарату қандай жауапкершілікке әкеп соқтыратыны белгісіз?

4. Қылмыстық кодексте және ӘҚБтК-де құқық бұзушылықтар өздерінің ұқсас тарауларға сәйкес, яғни қандай да бір құқық бұзушылық қол сұғатын құқықтық қатынастар топтарына бөлінеді.

Қазіргі уақытта ҚК-нің 274-бабы «қоғамдық қауіпсіздік пен қоғамдық тәртіпке қарсы қылмыстық құқық бұзушылықтар» 10-тарауында орналасқан.

Баптың диспозициясында бұл құқық бұзушылық «қоғамдық тәртіпті бұзу қаупін тудырады», «азаматтар мен ұйымдардың құқықтары мен заңды

мүдделеріне немесе қоғамның немесе мемлекеттің заңмен қорғалатын мүдделеріне елеулі зиян келтіреді» делінген.

Қаралып отырған түзетуді (73-4-жаңа бап) ӘҚБтК-нің 10-тарауына «жеке адамның құқықтарына қол сұғатын әкімшілік құқық бұзушылықтар» енгізу ұсынылады. ӘҚБтК құрылымындағы баптың мұндай орналасуы оның жалпы объектісіне сәйкес келмейді.

ҚР ӘҚБтК «елеулі зиян» ұғымын ашпағандықтан (ҚР ҚК 3-бабында көзделгендей), біз 1-баптың 1) тармақшасындағы үшінші абзацындағы «құқықтар мен заңды мүдделерге елеулі зиян келтіру» деген сөздер «құқықтар мен заңды мүдделердің бұзылуына әкеп соққан» деген сөздермен ауыстырылсын. «Заңмен қорғалатын мүдделерге» деген сөздер «заңмен қорғалатын мүдделерді» деген сөздермен ауыстырылсын.

1-баптың 1) тармақшасының төртінші абзацында әкімшілік қамауға алу түріндегі жазаны алып тастауды ұсынамыз, өйткені әзірлеушілер айыппұл түріндегі санкцияларды ғана ұсынды (кестені қараңыз)

1-баптың 3) тармақшасындағы «бөлім» деген сөз «бөліктер» деген сөзбен ауыстырылсын.

Сондай-ақ ҚР ӘҚБтК-не : «көрінеу жалған жарнама» 157-бабында және «жарнама туралы заңнаманы бұзу» 455-бабында осы баптардың мәтініндегі «оның ішінде онлайн-жарнама (лар)» деген сөздерді толықтыру бөлігінде түзетулер енгізу туралы мәселені қарастыруды ұсынамыз.

«Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне онлайн-платформалар және онлайн-жарнама мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» ілеспе заң жобасы бойынша ұсыныстар (2023 жылғы 5 мамырдағы редакцияда).

ҚР ҚК 274 - бабының 2-тармағының 4) тармақшасына (жоба редакциясында 1) тармақша болып есептелсін, кейінгі нөмірленуін өзгерту арқылы жүзеге асырылады.

Сондай ақ жобаның 1 бабының 1 тармағын мынадай жетінші және сегізінші абзацтармен толықтыруды ұсынамыз:

«үшінші бөлікте «бірінші бөліктер немесе» деген сөздер «бөлік» деген сөзбен ауыстырылсын;

төртінші бөлікте «бірінші,» деген сөз алып тасталсын.».

Негізгі жобаның 19-бабына сәйкес онлайн-жарнаманы өндіру және тарату «Жарнама туралы» ҚР Заңының талаптарына сәйкес жүзеге асырылады. Осыған байланысты жобаның 1-бабы 3-тармағының үшінші абзацындағы «және «Онлайн-платформалар және онлайн-жарнама туралы» Қазақстан Республикасының Заңымен реттелетін құқықтық қатынастарға» деген сөздерді алып тастауды ұсынамыз. Оның орнына абзацты келесі сөйлеммен толықтырыңыз:

«Онлайн-жарнаманы реттеу ерекшеліктері «Онлайн-платформалар және онлайн-жарнама туралы» Қазақстан Республикасының Заңымен айқындалады».

Жобаның 1 бабының 4- тармағының үшінші абзацы мынадай редакцияда жазылсын:

«47-2), 51-1) және 51-2) тармақшалар алып тасталсын.».

«Онлайн-платформаны пайдаланушы» ұғымын жою мақсатында.

Жоғарыда айтылғандарға байланысты «Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексіне онлайн-платформалар және онлайн-жарнама мәселелері бойынша толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Заңының жобасы пысықтауды талап етеді деп санаймыз.